

Zofia Kołozsko-Chomentowska

Politechnika Białostocka

DZIAŁALNOŚĆ INWESTYCYJNA W GOSPODARSTWACH MŁODYCH ROLNIKÓW¹

INVESTMENT ACTIVITY OF YOUNG FARMERS

Słowa kluczowe: inwestycje, młody rolnik, gospodarstwo rolne

Key words: investment, young farmer, farm

Abstrakt. Dokonano oceny aktywności inwestycyjnej w gospodarstwach młodych rolników. Analizę przeprowadzono na materiale empirycznym pochodzącym z badań rodzinnych gospodarstw rolniczych województwa podlaskiego w latach 2005-2007. Analiza wykazała, że gospodarstwa młodych rolników realizują inwestycje o większej wartości. Głównym źródłem zewnętrznego finansowania inwestycji były kredyty preferencyjne. Stopa reprodukcji majątku trwałego była wyższa o 1,38 p.p. niż w gospodarstwach ogółem, nastąpiło także zwiększenie wartości aktywów trwałych i kapitału własnego.

Wstęp

Podjęcie działalności inwestycyjnej w gospodarstwach rolnych jest jednym z ważniejszych mierników przy ocenie ich kondycji ekonomicznej i perspektyw rozwoju. Jest to o tyle istotne, że sprawne i efektywne funkcjonowanie gospodarstw rolnych nie jest możliwe bez wprowadzania innowacyjnych rozwiązań, inwestowania w trwałe środki produkcji, te zaś wymagają ciągłego unowocześniania. Mimo że skłonność do inwestowania jest warunkowana osobistą sytuacją rolnika, to określa ona relację inwestycje-dochód i jest wyrazem prorozwojowej lub konsumpcyjnej postawy rolnika. Materialno-techniczną bazę zdolności wytwarzania stanowią środki trwałe. Od stopnia ich wykorzystania zależy w dużej mierze wielkość produkcji [Bieńkowski i in. 2000].

Rozmiary i struktura majątku trwałego w gospodarstwach zależny od wielu czynników, m.in. od wielkości gospodarstwa i naturalnych warunków produkcji. W badaniach Stańki [1991] gospodarstwa o gorszych warunkach przyrodniczych dysponowały majątkiem produkcyjnym o mniejszej wartości aniżeli gospodarstwa funkcjonujące w lepszych warunkach. Ponadto, techniczny potencjał produkcyjny w rolnictwie jest bardzo wyeksploatowany [Zwolak 2007, Sadowski i in. 2008].

Badania wskazują, że wyposażenie w techniczne środki trwałe jest dodatnio skorelowane z wynikami produkcyjno-ekonomicznymi [Kołozsko-Chomentowska 2003, Bórawski, Beldycka-Bórawska 2005, Wasilewski, Wasilewska 2008]. Tylko gospodarstwa dobrze przygotowane technicznie, silne ekonomicznie są w stanie sprostać konkurencji.

Celem pracy była ocena działań inwestycyjnych w gospodarstwach prowadzonych przez młodych rolników na tle pozostałych gospodarstw.

Material i metodyka badań

Temat opracowano na podstawie danych z gospodarstw rolnych woj. podlaskiego, które uczestniczyły nieprzerwanie w latach 2005-2007 w Polskim FADN². Są to gospodarstwa towarowe mające zasadniczy udział w tworzeniu wartości dodanej w rolnictwie. Z tej zbiorowości gospodarstw rolnych wydzielono grupę gospodarstw prowadzonych przez rolników w wieku do 40 lat, których liczebność w 2005 r. wynosiła 348. Granicę wieku przyjęto zgodnie z programem „Młody rolnik – ułatwienie startu młodym rolnikom” [Plan rozwoju... 2004].

Obliczeń dokonano według faktycznych operacji finansowych (metoda kasowa). Wyniki gospodarstw młodych rolników porównano do ogółu gospodarstw rolnych województwa podlaskiego, uczestniczących w systemie FADN.

¹ Wykonano w ramach badań statutowych S/WZ/2/09.

² System Danych Rachunkowości Rolnej UE – Farm Accountancy Data Network.

Wyniki

Średnia powierzchnia użytków rolnych w gospodarstwach młodych rolników wynosiła 26,63 ha i była podobna jak w przypadku gospodarstw ogółem (tab. 1). Liczba osób zatrudnionych w tych gospodarstwach była mniejsza niż w gospodarstwach ogółem i wynosiła 1,79 FWU³, przy niewielkim udziale pracy najmniejszej. Gospodarstwa młodych rolników były lepiej wyposażone w środki trwałe i charakteryzowały się wyższą towarowością. We wszystkich gospodarstwach udział aktywów trwałych stanowił od 85,3 do 88,6% wartości aktywów ogółem. Taka struktura majątku produkcyjnego, mimo że niekorzystna z powodu negatywnego wpływu na możliwość odnawiania majątku, jest charakterystyczna wielu gospodarstwom rolnym [Bórawski, Beldycka-Bórawska 2005].

W latach 2005-2007 wszystkie gospodarstwa realizowały inwestycje. O rzeczywistym przyroście ich wartości świadczy wartość inwestycji netto (tab. 2). W gospodarstwach młodych rolników wartość inwestycji netto była o 34,6% wyższa niż w gospodarstwach ogółem, przy bardzo zbliżonym poziomie wartości amortyzacji w obu grupach. Można zatem przypuszczać, że w gospodarstwach młodych rolników były realizowane inwestycje bardziej kapitałochłonne, a prawdopodobnie też bardziej zaawansowane

Tabela 1. Charakterystyka badanych gospodarstw
Table 1. Characteristics of farms

Wyszczególnienie/ <i>Specification</i>	Statystyki opisowe/ <i>Descriptive statistics</i>			
	średnia/ <i>medium</i>	min	max	odch. stand./ <i>standard deviation</i>
Gospodarstwa młodych rolników/<i>Young farmers' farm</i>				
Wielkość ESU ^a / <i>ESU rate</i>	18,99	2,08	988,10	34,34
Powierzchnia UR/ <i>urface of arable land [ha]</i>	26,63	1,08	119,30	15,70
Zatrudnienie ogółem (AWU ^b)/ <i>Total annual work (AWU)</i>	1,83	0,50	4,30	0,49
Zatrudnienie własne (FWU ^c)/ <i>Family work (FWU)</i>	1,79	0,49	4,30	0,45
Aktywa trwałe [tys. zł]/ <i>Total assets [thous./PLN]</i>	439,32	52,91	2633,83	292,02
Kapitał własny [tys. zł]/ <i>Equity [thous./PLN]</i>	431,49	-14,02	2370,98	263,79
Towarowość gospodarstw/ <i>Marketability of farms [%]</i>	80,15	9,64	246,54	21,43
Gospodarstwa ogółem/<i>Total farms</i>				
Wielkość ESU/ <i>ESU rate</i>	18,11	2,03	988,10	25,65
Powierzchnia UR/ <i>Surface of arable land [ha]</i>	26,50	1,08	6,18	0,55
Zatrudnienie ogółem (AWU)/ <i>Total annual work (AWU)</i>	1,90	0,50	6,18	0,55
Zatrudnienie własne (FWU)/ <i>Family work (FWU)</i>	1,83	0,49	4,30	0,45
Aktywa trwałe [tys. zł]/ <i>Total assets [thous./PLN]</i>	424,75	42,86	2633,83	305,55
Kapitał własny [tys. zł]/ <i>Equity [thous./PLN]</i>	429,16	-14,02	2370,98	282,43
Towarowość gospodarstw/ <i>Marketability of farms [%]</i>	79,44	9,64	246,54	19,76

^{a)} *European Size Unit*/europejska jednostka wielkości, ^{b)} *Annual Work Unit*/jednostka przeliczeniowa pracy ogółem,

^{c)} *Family Work Unit*/jednostka przeliczeniowa pracy członków rodziny

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych FADN

Source: own study based on FADN

Tabela 2. Zmiany w kapitale własnym i wartość inwestycji
Table 2. Changes in equity and the value of investment

Wyszczególnienie/ <i>Specification</i>	Gospodarstwa młodych rolników/ <i>Young farmers' farm</i>	Gospodarstwa ogółem/ <i>Total farms</i>
Zmiana wartości kapitału własnego [zł]/ <i>Changes in equity [PLN]</i>	27 995	26 599
Inwestycje brutto [zł]/ <i>Gross investment [PLN]</i>	43 142	36 199
Amortyzacja [zł]/ <i>Depreciation [PLN]</i>	17 683	17 280
Inwestycje netto [zł]/ <i>Net investment [PLN]</i>	25 459	18 919
Stopa reprodukcji majątku trwałego/ <i>Reproduction rate of fixed assets [%]</i>	3,69	2,31

Źródło: jak w tab. 1

Source: see tab. 1

³ FWU (*Family Work Unit*) – jednostka przeliczeniowa pracy członków rodziny.

Tabela 3. Zmiany w kapitale własnym i wartość inwestycji w zależności od powierzchni użytków rolnych
Table 3. Changes in equity and the value of investment depending on the area of arable land

Wyszczególnienie/Specification	Powierzchnia UR/Agricultural land [ha]				
	< 10	10-20	20,01-30	30,01-50	>50
Gospodarstwa młodych rolników/Young farmers' farm					
Zmiana wartości kapitału własnego [zł]/Changes in equity [PLN]	5893	15 821	27 525	41 460	57 855
Inwestycje brutto [zł]/Gross investment [PLN]	13 571	22 879	37 942	65 343	103 087
Amortyzacja [zł]/Depreciation [PLN]	18 338	11 993	16 402	23 138	37 174
Inwestycje netto [zł]/Net investment [PLN]	-4767	10 877	21 540	42 205	65 913
Stopa reprodukcji majątku trwałego/ Reproduction rate of fixed assets [%]	-1,41	1,95	3,99	5,88	7,31
Gospodarstwa ogółem/Total farms					
Zmiana wartości kapitału własnego [zł]/Changes in equity [PLN]	2957	12 710	25 788	44 361	65 794
Inwestycje brutto [zł]/Gross investment [PLN]	10 567	16 675	33 013	58 186	98 364
Amortyzacja [zł]/Depreciation [PLN]	9151	11 199	16 348	23 555	38 363
Inwestycje netto [zł]/Net investment [PLN]	1416	5476	16 665	34 631	60 001
Stopa reprodukcji majątku trwałego/ Reproduction rate of fixed assets [%]	-3,08	0,24	2,83	5,37	6,92

Źródło: jak w tab. 1

Source: see tab. 1

technologicznie. Ważną kwestią w ocenie efektywności wykorzystania środków trwałych jest reprodukcja majątku trwałego. Z danych przedstawionych w tabeli 2 wynika, że gospodarstwa obu grup charakteryzowały się zdolnościami do odtwarzania majątku trwałego, chociaż w relatywnie lepszej sytuacji były gospodarstwa młodych rolników. Stopa reprodukcji majątku trwałego w ich przypadku była wyższa o 1,38 p.p. Należy jednak zauważyć, że zarówno wartość inwestycji, jak i proces reprodukcji majątku trwałego zależą od wielkości gospodarstwa. Możliwości odtwarzania zużywanego w trakcie produkcji majątku są proporcjonalne do powierzchni użytków rolnych w gospodarstwie. W gospodarstwach o powierzchni powyżej 50 ha UR wartość inwestycji brutto była ponaddwukrotnie wyższa niż średnia wartość tych inwestycji w całej populacji gospodarstw młodych rolników i ponad 7-krotnie wyższa niż w gospodarstwach o powierzchni do 10 ha UR (tab. 3). Gospodarstwa najmniejsze (poniżej 10 ha) nie miały zdolności do odtwarzania majątku trwałego. Wartość nowych inwestycji była zbyt mała, aby pokryć stopień zużycia środków trwałych i w rezultacie stopa reprodukcji tych środków przyjęła wartość ujemną. Podobne zależności wystąpiły w gospodarstwach ogółem, przy czym proces reprodukcji majątku trwałego w tej grupie gospodarstw miał mniejsze tempo. Jest to znane zjawisko w rolnictwie. Gospodarstwa małe najczęściej nie wykazują zainteresowania działalnością inwestycyjną. Natomiast gospodarstwa o znacznym potencjale produkcyjnym są na ogół silnie ekonomicznie i rozumienie dla konieczności inwestowania, jako niezbędnego warunku utrzymania pozycji konkurencyjnej, jest w nich znacznie większe.

O aktywności inwestycyjnej świadczy zarówno wartość inwestycji, jak i poziom zadłużenia. Przeciętne zadłużenie gospodarstw młodych rolników w latach 2005-2007 wynosiło 74 805 zł i było o 22% wyższe niż w gospodarstwach ogółem. Ze struktury zadłużenia wynika, że jest ono rezultatem pobranych kredytów, głównie długoterminowych (tab. 4), wśród których najistotniejszy okazał się kredyt preferencyjny.

Tabela 4. Zobowiązania gospodarstw rolnych
Table 4. Liabilities of farms

Wyszczególnienie/Specification	Gospodarstwa młodych rolników/ Young farmers' farms	Gospodarstwa ogółem/ Total farms
Zobowiązania ogółem [zł/ gosp.]/Total liabilities [PLN/farm]	74 805	61 391
– długoterminowe [zł]/long-term [PLN]	62 270	49 932
– kredyty komercyjne/commercial loans [%]	4,9	5,6
– pożyczki prywatne/private loans [%]	0,2	0,4
– kredyty preferencyjne/subsidized loans [%]	94,9	94,0
– krótkoterminowe [zł]/short-term [PLN]	12 535	11 458
Zobowiązania [zł/ha UR]/Total liabilities [PLN/ha arable land]	2 809	2 317

Źródło: jak w tab. 1

Source: see tab. 1

Dominujący udział kredytów preferencyjnych w zadłużaniu rolnictwa potwierdzają również inne badania [Daniłowska 2005, Grzelak 2005]. Ta forma kredytowania cieszy się niesłabnącym zainteresowaniem rolników. Tylko w 2011 r. udzielono 12 770 kredytów preferencyjnych, a dopłata do oprocentowania wyniosła 540 854,11 tys. zł (dane Departamentu Wspierania Krajowego ARiMR – stan na 30 listopada 2011 r.).

W przypadku wszystkich gospodarstw zobowiązania długoterminowe dominują w ogólnym zadłużeniu i jest to sytuacja korzystna, ponieważ są to zobowiązania mniej pilne od zobowiązań krótkoterminowych i w pewnym okresie nie są wymagalne.

Podsumowanie

Wyposażenie w środki produkcji odgrywa aktywną rolę we wzroście produkcji rolniczej. Znaczenie tego czynnika wzrasta w miarę nasilania się procesu substytucji siły roboczej kapitałem, szczególnie w gospodarstwach większych obszarowo. Środki trwałe wymagają jednak ciągłego odnawiania i inwestowania w nowoczesne technologie. Procesy modernizacyjne wymagają dużych nakładów finansowych. Zaangażowanie środków własnych na ich realizację może stanowić problem nawet dla gospodarstw silnych ekonomicznie. Dlatego kredyt pozostaje wciąż znaczącym obcym źródłem finansowania rozwoju gospodarstw rolnych. Kluczową kwestią jest czy inwestycje uruchomione dzięki kredytowi, przełożą się na dochód, który umożliwi nowe inwestycje.

Z przeprowadzonych badań wynika, że aktywność inwestycyjna młodych rolników jest większa niż w pozostałych gospodarstwach. Świadczy o tym zarówno wyposażenie gospodarstw w aktywa trwałe, jak i wartość realizowanych inwestycji. Z dużym prawdopodobieństwem można przyjąć, że właśnie w tych gospodarstwach wdrażane są nowoczesne technologie. Proces reprodukcji majątku trwałego w gospodarstwach młodych rolników jest szybszy niż w pozostałych gospodarstwach, o czym świadczy wyższa stopa reprodukcji majątku trwałego. W rezultacie nastąpiło zwiększenie wartości aktywów trwałych i kapitału własnego. Warto jednak pamiętać, że zależy to od powierzchni użytków rolnych.

Gospodarstwa młodych rolników są bardziej zadłużone. Jest to wyraz podejmowania decyzji obarczonych większym ryzykiem. Wszystkie te działania wskazują na zaangażowanie młodych ludzi w proces produkcyjny w rolnictwie i powiększanie potencjału produkcyjnego gospodarstw z myślą o przyszłości.

Literatura

- Bieńkowski J., Jankowiak J., Marcinkowski J., Sadowski A.** 2000: Rola aktywów i specjalizacji produkcji dla wyników ekonomicznych różnych typów gospodarstw rolniczych Wielkopolski. *Rocz. Nauk. SERiA*, t. VII, z. 1, 22-27.
- Bórawski P., Beldycka-Bórawska A.** 2005: Wpływ majątku trwałego na wyniki ekonomiczne gospodarstw rolnych na przykładzie województwa podlaskiego. *Zagadnienia Doradztwa Rolniczego*, 1, 43-52.
- Comission of the Communités. 1989: Farm Accountancy Data Network. An A to Z of Methodology. Brussel-Luxemburg.
- Daniłowska A.** 2005: Kredyt rolniczy w Polsce w warunkach członkostwa w Unii Europejskiej. *Prace Naukowe AE we Wrocławiu*, 1070, 1, 147-152.
- Grzelak A.** 2005: Finansowanie zewnętrzne gospodarstw rolnych. *Wieś i Rolnictwo*, 4(129), 116-123.
- Kołoszko-Chomentowska Z.** 2003: Wyposażenie w środki trwałe jako element konkurencyjności gospodarstw rolniczych. *Prace Naukowe AE we Wrocławiu*, 983, 1, 390-395.
- Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich 2004: Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Dokument elektroniczny, [www.prow.rolnicy.com/mlody-rolnik].
- Sadowski A., Jankowiak J., Bieńkowski A.** 2008: Zużycie majątku trwałego w gospodarstwach rolnych Wielkopolski. *Rocz. Nauk. SERiA*, t.X, z.3, 488-493.
- Stańko S.** 1991: Wpływ warunków przyrodniczych i infrastruktury wsi na gospodarowanie w rolnictwie. *Rozprawy Naukowe i Monografie*, 145, SGGW, Warszawa.
- Wasilewski M., Wasilewska A.** 2008: Wyposażenie i efektywność czynników produkcji w przedsiębiorstwach rolniczych. *Rocz. Nauk. SERiA*, t.X, z. 3, 557-563.
- Zwolak J.** 2007: Ocena reprodukcji środków trwałych w rolnictwie polskim po 1989 r. *Zag. Ekon. Rol.*, 1, 96-104.

Summary

The paper examines the investment activity on young farmers' farms. The study is based on the data from farms in Podlasie voivodship for the period 2005-2007. The analysis shows that the value of young farmers' investment is large. The main source of external financing are the subsidized loans. The rate of reproduction of fixed assets is 1.38 percent higher than on farms in general.

Adres do korespondencji:

dr inż. Zofia Kołoszko-Chomentowska
Politechnika Białostocka
Wydział Zarządzania
ul. Ojca St. Tarasiuka 2, 16-001 Kleosin
tel. (85) 746 98 67
e-mail: zofiakoloszko@tlen.pl